

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота

магістра

з теми «ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ
УЯВЛЕНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ
ЗА СИСТЕМОЮ МАРІЇ МОНТЕССОРІ»

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DO1-M19
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Вітвіцька Наталія Миколаївна.

Керівник: **Дудко О. М.**,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри педагогіки
та управління освітнім закладом.

Рецензент: **Бахмат Н.В.**
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри теорії та методик
початкової освіти

м. Кам'янець-Подільський 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ М. МОНТЕССОРІ У ФОРМУВАННІ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ	
1.1. Феномен Монтессорі-педагогіки.....	9
1.2. Особливості організації розвивального предметно-просторового середовища в закладі дошкільної освіти за педагогічною системою М. Монтессорі.....	21
1.3. Змістовий аспект логіко-математичного розвитку старших дошкільників у контексті Монтессорі-педагогіки.....	36
 РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ М. МОНТЕССОРІ В ФОРМУВАННІ ЕЛЕМЕНТАРНИХ МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	
2.1. Вивчення стану сформованості елементарних математичних уявлень старших дошкільників.....	42
2.2. Експериментальна робота з використання системи М. Монтессорі у процесі формування елементарних математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку.....	48
2.3. Аналіз та інтерпретація результатів роботи.....	72
ВИСНОВКИ	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

Актуальність дослідження. Реформування освіти в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом державної політики. Особливої уваги й підтримки з боку держави заслуговує дошкільна ланка освіти, що є підґрунтям для засвоєння знань на інших освітніх рівнях і спрямована на цілісний розвиток зростаючої особистості – розумовий, мовленнєвий, емоційний тощо. У розумовому розвитку важливу роль відіграє математичний розвиток. Уявлення про простір, форму, величину, час, кількість, їх властивості й відношення необхідні для формування в дошкільника життєвих і наукових понять. Засвоюючи їх, він вступає в специфічні соціально-психологічні стосунки з часом і простором (фізичним і соціальним), у нього формуються уявлення про відносність і безперервність величин, що може розглядатися в якості особливого «ключа» до оволодіння властивими для дитини видами діяльності, формування цілісної картини світу загалом.

Про важливість математичного розвитку дитини у дошкільному віці йдеться в Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, діючих освітніх програмах навчання, виховання та розвитку дітей дошкільного віку («Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Впевнений старт», «Українське дошкільля», («Я у світі»). Проблемі математичного розвитку дошкільників, присвячені праці науковців і практиків Р. Березіної, Л. Гайдаржийської, Л. Зайцевої, В. Колечко, З. Лебедевої, Г. Леушиної, К. Назаренко, Т. Степанової, А. Столяр, Т. Павлюк, К. Щербакової та ін.). Увага вчених акцентується на формуванні в дітей окремих математичних знань про кількісні відношення, форму, величину предметів, орієнтування в просторі і часі. Ідея найпростішої логічної підготовки дошкільників за допомогою спеціальної серії логіко-математичних ігор розроблена в методиці розвитку логічних операцій Л. Венгер, Р. Говорової, А. Столяр, З. Михайлової), розвивальних ігор Б. Нікітіна.

Попри існуючі напрацювання, зміна суспільно-економічних відносин в Україні та перехід до ринкової економіки вимагає від науковців і практиків пошуку й розробки нових концептуальних підходів до побудови неперервної системи математичного розвитку дітей, ефективних форм, методів і засобів роботи, які б відповідали вимогам часу і задовольняли їхні потреби. У зв'язку з цим значущим для сучасної дошкільної освіти є світовий досвід, зокрема освітньо-виховна система видатного філософа, психолога і педагога М. Монтесорі. Різні аспекти проблеми застосування системи М. Монтесорі в освіті України висвітлено в дослідженнях А. Андрушко, В. Горюнова, З. Борисової, Н. Прибильської, Б. Жебровського, Т. Мостової та інших. Методичні аспекти реалізації Монтесорі-педагогіки в дошкільній освіті найбільш повно представлено у працях сучасних науковців І. Дичківської та Т. Поніманської. Досліджуючи педагогічну спадщину М. Монтесорі, вчені відзначають глибину теоретичних положень і чіткої методико-технологічної інструментарій системи, за допомогою якого можна отримати високі результати різноспрямованого навчання. Особливості математичного розвитку дошкільників за системою М. Монтесорі вивчала Д. Сорокова. Результати власних досліджень науковець виклала в посібнику «Математика за методом М. Монтесорі в дитячому садку та школі». Нашу ж увагу привернула методика навчання дітей вирішувати математичні завдання, розв'язувати приклади, оперувати цифрами і числами в межах десяти та ефективність застосування її в сучасному закладі дошкільної освіти, оскільки інтелектуальний розвиток і розумове виховання є рушійною силою загального розвитку особистості, здатної позитивно впливати на розвиток суспільства загалом. Актуальність проблеми з одного боку й потенційні можливості педагогічної системи М. Монтесорі в математичному розвитку дітей – з іншого боку, зумовили вибір теми дослідження *«Формування елементарних математичних уявлень старших дошкільників за системою Марії Монтесорі»*.

Об'єкт дослідження – процес формування елементарних математичних уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – комплекс дидактичних завдань і вправ системи М. Монтесорі, спрямованих на підвищення ефективності математичного розвитку старших дошкільників.

Мета дослідження – розробити систему занять для старших дошкільників, побудованих на монтесорі-матеріалах для вдосконалення методики формування елементарних математичних уявлень.

Завдання дослідження:

– на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, розкрити феномен Монтесорі-педагогіки та висвітлити особливості організації розвивального предметно-просторового середовища закладу дошкільної освіти в педагогічній системі М. Монтесорі;

– виявити рівні сформованості елементарних математичних уявлень старших дошкільників;

– розробити систему занять з використання комплексу дидактичних ігор та вправ, перевірити їх ефективність у формуванні елементарних математичних уявлень старших дошкільників, шляхом порівняння результатів констатувального й контрольного етапів експерименту.

Гіпотеза дослідження – використання системи занять із елементами математичних завдань і вправ М. Монтесорі у роботі зі старшими дошкільниками сприятиме більш міцному й осмисленому засвоєнню ними математичних знань в нових умовах, повсякденному житті й позитивно впливатиме на загальний розвиток пізнавальної сфери.

Методи дослідження – *теоретичні*: аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури – для вивчення теоретичних засад проблеми; *структурно-систематичні*: систематизація – для добору формувального матеріалу, планування його використання у роботі з дітьми, постановки завдань й логіки їх ускладнення, систематизація типів труднощів засвоєння навчального

матеріалу; *проектування* – для логічної побудови дослідження; *емпіричні*: спостереження та аналіз – для виявлення стану досліджуваної проблеми у практиці роботи закладів дошкільної освіти; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний та прикінцевий етапи) – для виявлення й перевірки рівнів сформованості елементарних математичних уявлень старших дошкільників до і після впровадження системи занять з елементами Монтесорі-педагогіки; *статистичні методи* (визначення відсоткових співвідношень та середніх значень) – для обробки кількісних і якісних показників за результатами дослідження.

Практична значущість результатів дослідження: розроблено систему занять із використанням Монтесорі-матеріалів, що сприятиме розширенню меж традиційної методики навчання дітей математики та вдосконаленню процесу формування математичних уявлень дошкільників, підвищенню їхнього рівня розумової, математичної й соціальної підготовленості дітей до життя. Матеріали дослідження можуть бути використані вихователями у роботі з дітьми дошкільного віку, вчителями початкових класів у роботі з учнями, викладачами закладів вищої освіти у роботі зі студентами спеціальності «Дошкільна освіта» при написанні курсових і дипломних робіт; у післядипломній освіті.

Апробація результатів. Основні положення та висновки магістерського дослідження відображено у доповідях на 6-ти Всеукраїнських і одній регіональній конференціях та публікації. Це: Всеукраїнська науково-практична конференція «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти», 26 вересня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський. Тема доповіді – «Педагогічні детермінанти готовності дошкільника до навчання в школі»; III Всеукраїнська науково-практична конференція «Роль і місце мистецької педагогіки у формуванні сучасної особистості» (у рамках III Всеукраїнського музичного конкурсу «MusicUniFest-2020») 15-16 лютого 2020 року, Кам'янець-Подільський. Тема доповіді – «Мистецтво як вид комунікації і

засіб когнітивного розвитку в середовищі Монтесорі»; II Всеукраїнська науково-практична конференція «Технології виховання і розвитку дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти», присвячена Дню Дошкілля, 29 вересня 2020 року, м. Кам'янець-Подільський. Тема доповіді – «Використання педагогічних ідей Марії Монтесорі в соціальному розвитку дітей дошкільного віку»; IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії», 28-29 жовтня 2020 року м. Кам'янець-Подільський. Тема доповіді – «Ідеї творчого розвитку дошкільника у педагогіці Марії Монтесорі»; Онлайн-конференції «Актуальні питання початкової освіти: досвід, реалії, перспективи», 15-16 жовтня 2020 року. Тема доповіді – «Монтесорі-педагогіка як основа інтеграційних процесів у сфері навчання та виховання дітей із різними освітніми можливостями»; Всеукраїнська студентська науково-практична інтернет-конференція «Розвиток особистості молодшого школяра: сучасні реалії та перспективи», 22-23 жовтня 2020 р., м. Івано-Франківськ, *Тема доповіді* – «Складові готовності дітей дошкільного віку до навчання в школі у Монтесорі-педагогіці»; Регіональна науково-практична конференція «Сучасне освітнє середовище закладу дошкільної освіти як чинник особистісного розвитку дитини», 19 грудня 2019 року, м. Кам'янець-Подільський. Тема доповіді – «Педагогічні інновації як засіб реалізації завдань освітньої програми «Впевнений старт» на етапі дошкільного дитинства».

Публікація. Вітвіцька Наталія. Роль педагога в Монтесорі-педагогіці : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії» // Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, кафедра теорії та методик дошкільної освіти, управління освіти і науки Кам'янець-Подільської міської ради ; [відпов. секр. І. Л. Пукас]. Київ: «Центр учбової літератури», 2019. С. 60–65.

База дослідження – Новоушицький заклад дошкільної освіти «Дзвіночок», Новоушицького району, Хмельницької області.

Робота складається із вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (75 найменувань), додатків. Основний зміст магістерської роботи викладено на 85 сторінках. Додатки викладено на 18 сторінках. Робота містить 8 таблиць та 7 рисунків. Загальний обсяг складає 103 сторінки.

ВИСНОВКИ

1. Монтессорі-педагогіку розглядаємо як системну інноваційну педагогічну технологію, засновану на принципах вільного виховання й сенсуалізму (напряму дитиноцентризму (вірі у безмежні властивості розвитку дитини, опорі на її самостійність та індивідуальність), освітня мета якої – розкриття духовного й інтелектуального потенціалу засобами спеціально сформованого середовища. Глибина реалізованих у цій технології теоретичних положень, досконалий методичний і дидактичний інструментарій дають змогу використовувати її у різних педагогічних умовах (дитячих садках, школах). Зміст освітньо-виховного процесу за ідеями М. Монтессорі – це система наукових, духовних знань, навичок та умінь, оволодіння якими забезпечує формування гармонійно розвинутої, суспільно активної особистості. Він визначається конкретними навчальними розділами: навички практичної повсякденної діяльності, сенсорний розвиток, математика, розвиток мовлення навчання письму та читанню, космічне виховання. «Учителем» дитини за М. Монтессорі є навколишнє середовище.

Монтессорі-середовище трактуємо як розвивальний предметно-просторовий простір (зони розвитку з відповідними наповненням - математики; розвитку мовлення / читання); писемності); сенсорики (гри з сипучими матеріалами та сенсорного розвитку); зона природи.), який задовольняє потреби дитини у саморозвитку й допомагає дорослим розкрити особистість дитини та можливості її розвитку. Ознаками такого середовища є зв'язок з ідеєю свободи, структурою і порядком, відповідністю реальності та природі, красою й атмосферою, що викликає позитивний відгук у душі дитини, а також зв'язок із розвитком навичок соціального життя. Дидактичний матеріал, розроблений М. Монтессорі (блоки циліндрів, башти, драбинки, куби, букви, звукові ігри тощо) – унікальний засіб розвитку фізичних і психічних функцій дитини, творчості, уваги, волі, навчання письма та елементарної

математики, головна цінність якого – сприяння впорядкування попереднього досвіду дитини.

2. Систематизовано діагностичні ігрові завдання, на основі яких виявлено рівні сформованості елементарних математичних уявлень старших дошкільників (високий, середній, низький). У якості критеріїв їх оцінювання використовувалася десятибальна система. До високого рівня віднесено дітей, які набрали 8-10 балів (дитина оперує властивостями об'єктів, виявляє залежності та зміни у групах об'єктів у процесі угруповання, порівняння; рахує предмети в межах 10). Встановлює зв'язки збільшення (зменшення) кількості, чисел, розмірів предметів по довжині, товщині, висоті тощо. Виявляє творчу самостійність в практичній, ігровій діяльності, застосовує відомі їй способи дії в інших обставинах. До середнього рівня віднесено дітей, які за результатами діагностики набрали 4–7 балів – дитина розрізняє, називає, узагальнює предмети по виділених властивостях; виконує дії по угрупованню, відтворенню фігур; узагальнює групи предметів за кількістю (числа), розміром; рахує в межах 4–7. Самостійно здійснює дії, що ведуть до зміни кількості, числа, величини. Ускладнюється в висловлюваннях, поясненнях. На низького рівня віднесено дітей, які отримали 1–3 бали – дитина розрізняє предмети за окремими властивостями, називає їх, групує у спільній з дорослим діяльності. Користується числами в межах 3–5, допускає помилки. Виконує ігрові практичні дії в певній послідовності; зв'язку між діями (що спочатку, що потім) не встановлює.

3. Розроблено систему занять з використання комплексу дидактичних ігор та вправ, які проводилися відповідно до складеного перспективного плану, режиму роботи групи. Перспективний план включав такі розділи – зміст навчального матеріалу, рекомендовані вправи за системою М. Монтесорі («Кольорові таблички», «Геометричний Комод», «Рожева башта», «Червоні штанги», «Коричнева драбина», «Числові штанги з табличками чисел», «Цифри з шорсткого паперу», групові ігри з числовими штангами, «Веретена») та

спрямованість корекційно-розвивальної роботи з формування певних математичних уявлень, понять та умінь. У процесі формувальної роботи використовували поетичні рядки, фізкультпаузи, кола вітань і побажань, рухливі ігри, хороводи, малі фольклорні жанри, елементи психогімнастики. Монтесорі-маетріали було використано і під час проведення інтегрованого заняття на тему «Зимові пригоди» та занять з логіко-математичного розвитку, побудованих на сюжетах казок на теми: «Ріпка», «На гостинах у казки», «Мандруємо з веселим Колобком».

На завершальному етапі експерименту шляхом повторної діагностики та порівняння результатів констатувального й контрольного зрізів було перевірено ефективність розробленої системи занять з використанням Монтесорі-матеріалів у формуванні елементарних математичних уявлень старших дошкільників. Одержані дані засвідчили якісні зміни в обох групах, задіяних в експерименті, однак в експериментальній групі позитивна тенденція зростання рівнів значно вища, що свідчить про ефективність проведеної роботи та підтвердження нашої гіпотези. Так, на початку експерименту на низькому рівні перебувало 4 дитини (26,6%), на контрольному етапі експерименту таких дітей поменшало на 2 (13,3%), – 2 дітей перемістилися на середній рівень, показник якого на початку експерименту налічував 10 дітей (66,7%), вкінці – 12 (80%). На високому рівні змін не відбулося – тут як була, так і залишилася лише 1 дитина (6,6%). У контрольній групі показник низького рівня зменшився на одиницю – було 5 дітей (33,3%), залишилося 4 дитини (26,6%), оскільки одна дитина досягла середнього рівня (було 9 (60%) дітей, стало 10 (66,7%)). На позиції лідера, як була так і залишилося 1 дитина, що становить 6,6%.

Таким чином, гіпотезу дослідження було підтверджено.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. АРТ Математика до школи. Збірник завдань для дітей 4-6 років. Харків. Ранок. 2018. 80 с.
2. Андрущенко О.. Уроки самостійності. // Дошкільне виховання, 2017. № 10. С. 23–25.
3. Баглаєва Н. І. Діагностика логіко-математичних умінь дитини // Палітра педагога. 1998. № 3–4. С. 10–12.
4. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) // Дошкільне виховання. 2012. №7. С. 4–19.
5. Бова І. Цікава школа Монтессорі : ігри-вправи для дітей раннього та молодшого дошкільного віку // Дошкілля. 2013. № 2. С. 28–30
6. Бова І. Домашня школа Монтессорі // Дитячий садок. №19. 2014р. С. 20–21.
7. Бондар В.І., Ільченко А.М. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтессорі: Навчальний посібник. Полтава: РВВ ПДАА, 2009. 252 с.
8. Борисов З., Семернікова Р. Спадщину Марії Монтессорі – сучасним дошкільним закладам // Дошкільне виховання. 1996. №6. С. 14–15.
9. Борисова Н. Д. Педагогіка Марії Монтессорі в роботі з дітьми дитячого садка // Проблеми переходу початкової школи на нову структуру і зміст навчання : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 2000. С. 235–237.
10. Волкова Н. П. Педагогіка : навчальний посібник. Вид 2-е, виправлене, доповнене. : Академвидав, 2007. 616 с. С. 597–598.
11. Гальченко В. М. Педагогіка Монтессорі : [об альтернат. виде дошк. педагогіки] // Мир семьи. 2004. № 5. С. 42–44.
12. Гісь О. Школа Міркувань : навчальний посібник для ДНЗ. Ч. 3. Математика. Харків. Ранок. 2018. 94 с.
13. Горюнова В.З. Асоціація Монтессорі-вчителів України // Українська освіта. Чому Марія Монтессорі? / За загал, ред.: Б. М. Жебровського; упоряд. і літ. ред. Н. П. Марченко. Київ КМПУ ім. Б. Д. Грінченка, 2003. С. 28–30.

14. Грядовкіна Ж. Адаптація малюків і батьків до дитячого садка: досвід Монтессорі-педагогів // Палітра педагога, 2015. № 5. С. 10–13.
15. Грядовкіна Ж. Життєва практика для малюка // Дошкільне виховання, 2014. № 8. С. 26–29.
16. Даниленко В. В. Коштовна спадщина Марії Монтессорі // Зарубіж. л-ра в навч. закл. 2002. № 6. С. 59–61.
17. Деменчук Л. М. Без крику і примусу : [про втілення пед. ідей М. Монтессорі в практику діяльн. дит. садків м. Рівне] // Дит. садок. 2002. №10.–С. 8.
18. Дичківська І. М. Педагогіка М. Монтессорі: виклики сучасності Рівне : Волин. береги, 2016. 384 с.
19. Дичківська І. М., Поніманська. М. Монтессорі: теорія і технологія / Київ : Слово, 2006. 304 с.
20. Дичківська І. М. Розвивальна роль Монтессорі-матеріалу : [про теорію індивід. виховання за М. Монтессорі] // Дошкіль. виховання. 1998. № 4. С. 20–21.
21. Дичківська І. М. Індивідуальне виховання дітей дошкільного віку в педагогічній спадщині М. Монтессорі : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.01 Одеса, 1996. 24 с.
22. Дичківська І. М. Будинок «Вільної дитини» М. Монтессорі. Інноваційні педагогічні технології : підруч.[для студ. вищ. навч. закладів]. 2-е вид., допов. Київ : Академвидав, 2012. С. 79–101.
23. Дичківська І., Поніманська Т. Це я можу сам. //Дитячий садок № 22. 2004. 24–25.
24. Жебровський Б. Українська модель школи М. Монтессорі // Початкова школа № 5. 2005. С. 42–47.
25. Земченкова М. Марія Монтессорі. Педагог, психолог, гуманіст // Психолог. 2004. №17. С. 31–32.
26. Зязюн І. Філософія «Школи свободи» : розвиток та саморозвиток творчих засад особистості // Рідна школа. №5, 2007. С. 25–27.

27. Ільченко А. М. Формування психіки дитини в контексті педагогічних поглядів Марії Монтессорі. Педагогічні науки : збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В.Г. Короленка: Випуск 3 (50). Полтава, 2006. С. 202–207.
28. Історія педагогіки: лекції та хрестоматія : навчальний посібник / Е. І. Федорчук, В. В. Федорчук. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2007. 320 . С. 222–233.
29. Корнєєва Г. А. Роль предметних дій у формуванні поняття числа у дошкільнят // Записки з психології. 2006. № 2. С. 35–37.
30. Костюк М. Н. Гармоническая атмосфера Монтессори // Дошкольное воспитание. 2000. №11. С. 47–48.
31. Кос Л.В. Ідеї М. Монтессорі про виховання дітей в дошкільному закладі. Наук. вісн. Чернів. ун-ту. Чернівці, 2001. Вип. 122 : Педагогіка та психологія. С. 57–60.
32. Кравець Н. О. Від чуттєвого пізнання до інтелектуального розвитку //Українська освіта. Чому Марія Монтессорі? / За заг. ред.: Б.М. Жебровського; упоряд. і літ. ред. : Н.П. Марченко. Київ : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2003. С. 117–119.
33. Краснодубова О.Н. Вызывают любопытство, доверяют и никогда не выносят приговор: записки учителя о Монтессори-педагогике : [основные идеи и принципы педагогики М. Монтессори] // Первое сент. 2007. №2. С. 17–32.
34. Левківський М. В., Пашенко Д. І. Історія педагогіки : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 380 с. С. 115–117.
35. Лисенко Н. В., Кирста н.р. Педагогіка Марії Монтессорі // Педагогіка українського дошкілля: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за спец. «Дошкільне виховання» : у 2 ч. Київ : Вища школда. 2006. Ч.1. С. 113–135.
36. Литвяк О.А. Ідея школи Монтессорі // Завуч. 2001. № 9. С. 5–7.

37. Малишко М. В. Монтессорі – ключ до світу: метод. посіб. для працівників дошкіль. закл., вчителів почат. кл. Тернопіль : Мальва-ОСО. 1998. С. 48–53.
38. Михальчук Т. Філософські аспекти педагогічної системи Марії Монтессорі// Вихователь-методист дошкільного закладу. 2011. № 8. С. 10–14.
39. Михальчук. Як відрізнити справжню монтессорі-групу від несправжньої // Дошкільне виховання, 2014. № 8. С. 34.
40. Монтессорі М. Керівництво до мого методу // Дитячий садок. 2002. №34 (178). С. 4–6.
41. Михайлова О. М., Прибильська Н. В. Створення підготовленого навколишнього середовища в Монтессорі-класі. Вісник / Асоціація Монтессорі-вчителів України; Упоряд. : В. З. Горюнова, Т. П. Михальчук. Київ : Школяр. 1999. Вип. 5. С. 27–38.
42. Монтессорі-педагогіка і сучасна дошкільна освіта // Дитячий садок. №8. 2013. 34 с.
43. Мостова Т. З. Українська модель школи Монтессорі // Сільська школа. 2005. 20 лип.(№ 27/28). С. 6–13.
44. Науменко О., Найда А. Монтессорі-підхід до математики // Дошкільне виховання, 2014. № 8. С. 12–15.
45. Надворна О. Розвиток мовлення в системі Монтессорі // Дошкільне виховання, 2014. № 8. С. 16–19.
46. Немірова О., Кіндзерська А. Уроки співжиття // Дошкільне виховання, 2014. № 8. С. 20–22.
47. Павлюк Т. О. Засоби та методи формування елементарних математичних уявлень у дітей дошкільного віку : Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти : зб. наук. праць: наук. записки Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Рівне : РДГУ. 2012. Випуск 4 (47). С. 146–149.
48. Перельман Я. Жива математика. КМ-Букс. 2019. 176 с.

49. Печенко І. Виховання для життя: соціалізація особистості в дитинстві у педагогіці Монтессорі // Рідна школа. №9, 2007. С. 78–80.
50. Прибильська Н. В. Нормалізація дитини засобами Монтессорі-педагогіки як необхідна передумова розумного виховання // Педагогіка і психологія проф. освіти. 2006. № 5. С. 200–216.
51. Пряженцева Т. Монтессорі-заклад: досвід організації діяльності // Дошкільне виховання № 8, 2014. С. 6–11.
52. Пугачова Н. Дитина і всесвіт. Космічне виховання за Монтессорі // Дошкільне виховання, 2014. № 8. С. 23–25.
53. Рудень Л. Уроки самостійності. // Вихователь-методист дошкільного закладу. №7. 2018. С. 23–25.
54. Салтишева В.М. Школа Монтессорі – ключ до дитячих сердець // Нова пед. думка. 2004. № 1. С. 16–18.
55. Селевко Г. К. Технологія саморозвитку М. Монтессорі // Завуч. 2002. №10(88). С. 6–7.
56. Скворцова С., Онопрієнко О. Підручник з математики для 1 класу спеціальних закладів загальної середньої освіти у 2 частинах. Ч.1. Харків. Ранок. 2019. 144 с.
57. Сорокова М. Г. Математика по методу Марии Монтессори в детском саду и школе. Москва. 2005. 520 с.
58. Сорокова М. Г. Система Монтессори. Москва: Теория и практика. 2003. С. 384.
59. Сорокова М. Г. «Дом ребенка» Марии Монтессори // Ребенок в детском саду. №2. 2007. С. 2–7.
60. Степанова Т. М. Навчаємо дітей математики. Миколаїв : Генеза. 2019. 96 с.
61. Стрюк К. О. Система Марії Монетссорі – нове чи старе? // Дошкільне виховання. 2005. №3. С. 10–11.

62. Таран О.М. Оцінка Софією Русовою педагогічної системи Марії Монтессорі : зб. наук, праць: Спец.випуск / В.Г. Кузь (гол.ред.) та інші. Київ : Наук, світ, 2002. С. 56-61.
63. Тамара Тод Рігбі. Сензитивні періоди у ранньому віці дитини // Українська освіта. Чому Марія Монтессорі? / За заг. ред.: Б.М. Жебровського; упоряд. і літ. ред.: Н.П. Марченко. Київ : КМПУ ім. Б.Д. Грінченка, 2003. С. 62-64
64. Таубман В. В., Фаусек Ю. И. Теория и практика детского сада Монтессори: Мысль. 2003. С. 115–133.
65. Тимошенко О. І. Розвивальне середовище за Монтессорі-системою : [з досвіду роботи дит. садка] // Дошкіл. виховання. 2002. № 5. С. 14–15.
66. Фаусек Ю. И. Детский сад Монтессори. Опыт и наблюдения в течении двенадцатилетней работы в детских садах за системой Монтессор. 2-изд. . Москва : Гос.изд. 2003. 224 с.
67. Фаусек Ю. И. Практика детского сада Монтессори. // Дитячий садок. №11. 2007. 24 с.
68. Федорчук В. В. Життєвий і творчий шлях Марії Монтессорі. Педагогічні технології в початковій школі : навчально-методичний посібник /автор-упорядник В. В. Федорчук. Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2014. 268 .(С. 112–128).
69. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навчальний посібник. Вступні нариси та упорядкув. З. Н. Борисової, В. У. Кузьменко; за заг. ред. З. Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. 511 с. С. 104–120.
70. Чепіль М. М., Дудник Н. З. Технологія вільного виховання М. Монтессорі. Педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2012. 224 с. (С. 135 – 149).
71. Чопик Ю. С, Стражнікова І. В. Зарубіжна реформаторська педагогіка в оцінках українських науковців другої половини ХХ – початку ХХІ століття: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2017. 264 с.

72. Ярма Л. О., Швець Н. І. Малі діти – цікаві клопоти: [з досвіду Монтессорі-садка] // Дошкіл. виховання. 2002. № 5. С. 21–23.
73. Montessori M. To Educate the Human Potential. Oxford, England: Clio press, Cop. 1989. Vol.6. – 93 p.
74. Montessori M. What You Should Know About Your Child. Oxford, England: Clio press, Cop. 1989. Vol.4. 99 p.